

FÖLDTANI KÖZLÖNY

BULLETIN DE LA SOCIÉTÉ GÉOLOGIQUE DE HONGRIE
BULLETIN OF THE HUNGARIAN GEOLOGICAL SOCIETY
БЮЛЕТЕНЬ ВЕНГЕРСКОГО ГЕОЛОГИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА
GEOLOGISCHE MITTEILUNGEN

LXXV—LXXVI.

1945/46.

DUDICHNÉ, VENDL MÁRIA EMLÉKEZETE

Írta: JANKOVITSNÉ, STEINERT KATALIN

Hazánk történetének egyik legnehezebb korszakát éljük. A régi világ haldoklik és új világ születik. Bizonytalansággal telt korszakunk idegpusztító vajadásának ezernyi gondja között talán nem érezhettük át kellőképpen a veszteséget, amely akkor ért bennünket, amikor a halál és élet Ura elhívta VENDL MÁRIÁT.

Sokat, nagyon sokat veszítettünk elhúnytával. A Magyarhoni Földtani Társulat egyik legkiválóbb munkását gyászolja benne. Első tudományos dolgozata 23 éves korában jelent meg. (1.). Ettől kezdve halála napjáig rendszeresen dolgozott. Dolgozatai nemcsak magyar földön, hanem külföldön is ismertté tették nevét és igazi elismerést szereztek.

VENDL MÁRIA 1890. május 26-án született Ditrón, Csík vármegyében. Édesatyja Vendl Aladár akkor a ditrói polgári iskola igazgatója volt, édesanyja de Moder Anna. Rövidesen édesatyját Sopronba helyezték a soproni reáliskolához és így a kis Mária elemi iskolai tanulmányait már Sopronban végezhetette. Ugyancsak Sopronban végezte középiskolai tanulmányait. 1908-ban kitüntetéssel érettségizett.

Tanárai között legnagyobb hatással van rá KRENNER JÓZSEF. Végtelen szorgalmára, ritka tehetségére, éles elméjére jellemző, hogy minden vizsgáját kellő időben tette le kitűnő eredménnyel. 1910. május 19-én tett tanári alapvizsgát, 1912. május 22-én szakvizsgát. A következő évben a budapesti VI. kerületi állami leánygimnáziumban volt gyakorló tanár.

A griedeli baritról írt pályamunkájával még 1912-ben nyert egyetemi pályadíjat. 1913. szeptember 8-án kerül a lőcsei állami leányképzőiskolához, mint helyettes tanár. Itt 1915. március 5-től mint rendes tanár működött. 1919. szeptember 11-től a szombathelyi leánygimnáziumhoz nyert beosztást. 1920-ban került a Magyar Nemzeti Múzeum ásványtárához. Az Országos Magyar Gyűjteményegyetem megalakulásakor, mint múzeumi őrt átvették a múzeum státusába 1922. október 14-én. Az első nő volt, akinek munkáit bemutatták a Magyar Tudományos Akadémián (1925. december 14.). Az Akadémia adta ki négy dolgozatát (11., 15., 16., 17.). Az első magyar nő volt, aki magántanár lett. 1934. június 26-án lett elsőosztályú múzeumi őr. Ugyanez évben súlyos csapás érte. Egyetlen leánytestvére, Dudich Endréné halt meg, árva kisfiút hagyva maga után. A következő évben férjhezment sógorához, Dudich Endréhez. Szeretett Józsa testvére kicsiny árvája gyengéd édesanyát kapott, ő pedig méltó és megértő élettársat talált Dudich Endrében, aki magas törekvéseit támogatta és értékelte.

Tudományos munkásságának igazi elismerését 1941-ben nyerte el, amikor megkapta az egyetemi nyilvános rendkívüli tanári címet. A Vendl-családban ő a negyedik egyetemi tanár, mert az urán kívül két fivére is az.

A debreceni egyetemen általános ásványtant adott elő. Tanítványai rajongtak érte. Élvezettel hallgatták például kidolgozott, gondos előadásait. Közben gyűjtötte az adatokat kalcitmonográfiájához, készítette csodálatos finom rajzait, végezte pontos kristálytani méréseit, számításait. 1944 márciusában családjával Sopronba költözött. A háború az ő békés otthonát sem kímélte. Pesti lakása teljesen elpusztult. Ez, valamint a családban előforduló halálesetek, továbbá a sorozatos kirablások testileg, lelkileg megviselték, a túlfeszített munkától amúgyis leromlott testet. 1945 júniusában súlyosan megbetegedett. Törékeny szervezetét régen lappangó kór támadta meg. 1945. augusztus 16-án szűnt meg dobogni jószágos szíve. A soproni temetőben helyezték örök pihenésre.

VENDL MÁRIÁNAK sem jelleme, sem életmódja nem volt egyoldalú. Jellemének kidomborodó vonásai az igazság szeretete, a jóság és a tudományoszeretet. Az igazságot kereste a valóságban szenvedéllyel, teljes odaadással. Ez a törekvése olyan erős volt, hogy kiemelte őt az emberek hétköznapi sorából. Minden szakmunkája az igazságot szolgálta. E tekintetben nem ismert megalkuvást, sem maga, sem mások irányában. Minden mérése, megfigyelése, rajza az igazság felderítése. Ezért tekintethető tudósnak.

Jellemének második jellegzetessége a jóság. Elszánt, akarni tudó arcából két szeme tele jósággal tekintett környezetére. Ezt érezhették kartársai is, akik között kíméletlen személyeskedések alkalmával a jószágos Mária szerepét játszotta.

Harmadik jellemvonása a fanatikus tudományoszeretet. Ennek szolgálatába állította munkásságát. Ennek eredményeként megvalósította azt, amiről oly sok nő álmodott. Megfeszített munkával a nőkérdést közelebb vitte ahhoz, hogy problematikus térről átlépjen a valóságba. Úttörő volt, mert részben neki köszönhetik a magyar nők, hogy a női ambíciók ma nyitott ajtókat találnak. Amikor megállapíthatjuk ezt, vajjon eszünkbe jut-e, hogy mennyi munka, izgalom, fáradság, álmatlanság, fejtörés,

lemondás és új meg új felbuzdulás van e férfierőt igénylő küzdelem mögött.

Jellemvonásainak egyik elismerése volt az, hogy a Földtani Társulat hat cikluson át beválasztotta a választmányba. Másik elismerése, hogy egyet. nyilván. rendkívüli tanárságot érhetett el, mint első magyar nő.

Nemcsak mint ember, hanem mint tudós is kiváló volt. Tudományos munkásságát vizsgálva, szembeűnő kiváló megfigyelőképessége és sokoldalú tudása. Elsősorban kristallográfus volt, akinek pontos méréseit, megbízható számításait, hajszálfinom kristálytani rajzait külföldön is méltányolták. Huszonegy nagyobb tudományos dolgozata, illetve munkája jelent meg nyomtatásban. E dolgozatok közül nyolcban magyarországi kalcitokkal foglalkozik (3., 4., 7., 11., 14., 15., 16., 17.). Ő a magyar kalcitok specialistája éppen úgy, mint H. P. Witlock a new-yorki kalcitoké. Az első kalcitokkal foglalkozó dolgozata 1920-ban jelent meg (3.). Ebben a muszári és sztanzsai kalcitokban megállapított formákat ismerteti. A négyféle típusú muszári kalciton kilenc formát határozott meg, a sztanzsai kalcitokon egy prizmát, két romboédert és egy szkalenoédert.

1921-ben tanulmányt írt a vaskői (4.) kalcitokról. E munkájában a nyolc tanulmányozott forma között a [(4, 14, 18, 5)] indexű szkalenoéder a kalcitra nézve új forma volt.

1923-ban ismerteti a gömörmegeyi (7.) kalcitokat. A háromféle típusú kristályokon nyolc formát talált. Új a [(17, 8, 25, 11)] szkalenoéder.

Az 1927-ben megjelent: „Kristálytani vizsgálatok magyarországi kalcitokon“ (11.) című művére hivatkozik ROBERT PARKER a zürichi egyetem neves tanára.

A vaskői kalcitokon 6 típuson 28 formát állapított meg. Ezek között a kalcitra nézve három szkalenoéder volt új forma. A dognácskai kalcitokon kilenc formát észlelt. Szászka-bányáról tizenhárom formát tanulmányozott, Újmoldováról tizennégyet, Rézbányáról hatot és Aranyosbányáról négyet. E vidék kalcitjain végzett vizsgálatok eredményét legjobban táblázatban lehet feltüntetni:

	Eddig ismert	Vendl M. által észlelt	A lelőhelyre nézve először megfigyelt	A kalcitra egyáltalán új	A lelőhely összes alakjai
Vaskő	4	28	24	3	28
Dognácska	4	9	7	—	11
Szászka-bánya	2	13	11	1	13
Újmoldova	11	14	8	—	19
Rézbánya	10	6	1	—	11
Aranyosbánya	8	4	—	—	8

E vizsgálatokat kiegészítette az: Újabb vizsgálatok a krassószőrénymegeyi kalcitokon című dolgozatával (16.) Ugyanis Vaskőről és Szászka-bányáról származó néhány olyan kalcitkristályon végzett még tanulmányokat, melyek az eddig ismertetett kristályoktól eltérő kifejlődésűek voltak. Vaskőről három új szkalenoédert: [(3, 5, 8, 22)], [(4, 9, 13, 5)] és

[(2, 10, 12, 3)] és Szászabányáról két új formát [(4, 28, 32, 15)], [(8, 24, 32, 11)] ismertetett. Ebben a dolgozatában közölte az eddig nem tanulmányozott oravicabányai kalciton végzett megfigyeléseit is.

Ugyancsak 1927-ben adta elő a Magyarhoni Földtani Társulatban: „Kalcitok Szentgálról és Márkházáról“ (14.) című dolgozatát. A Szentgálról tanulmányozott tizenegy forma között kettő új volt. Márkházai kalcitokon észlelt hat forma között egy volt új a kalcitra nézve.

1930-ban FRANZENAU ÁGOSTON (15.) hátrahagyott jegyzetei alapján tizenöt magyarországi lelőhely kalcitjainak adatait állította össze, melyek közül hat lelőhely kalcitjairól eddig semmi kristálytani adat nem volt. A tizenöt lelőhely a következő: Budapest (Kis-Svábhegy, Zugliget, Szépvölgy), Békásmegyér, Űröm, Dunabogdány, Sümeg, Rohonc, Hidas, Sopron, Kósd, Brogyán, Vaskő, Blezseny, Kénesd. Az ezeken a lelőhelyeken észlelt összes kalcitformák száma 52, melyek közül 12 új volt. A FRANZENAU vizsgálatai nyomán végzett kutatások nemcsak a magyarországi kalcitokra vonatkozó ismereteinket gyarapították új adatokkal, hanem tizenegy új alak megállapításával hozzájárultak általában a kalcitok ismeretéhez. Ezek a vizsgálatok azért is voltak nehezek, mert a kristályok előfordulási körülményeire alig volt részletesebb leírás. Így a legtöbb esetben csak számadatokra: mérési és számítási értékekre támaszkodhatott.

Az előbb említett lelőhelyeken kívül tanulmányozta még Kiskőszeg (17.), Bucsony, Ruzsinabánya, Luhi, Óradna és Nagygác kalcitjait. Az első négy lelőhelyről kristálytani adat nem volt az irodalomban, az utolsó két lelőhely vizsgálatait újakkal egészítette ki. A kiskőszegi, bucsonyi, ruzsinabányai és luhi kalcitokon romboédert és szkalenoédert, az óradnai és nagygácin a régebben ismertetett formákon kívül még új romboédert ismertetett.

Legterjedelmesebb munkája a KOCH SÁNDORRAL közösen megírt műve: A drágakövek (21.). A Magyar Természettudományi Társulat a munkát a nagy Rauer-díjjal jutalmazta. A közel 500 oldalas könyvben bémulatos gondossággal, részletesen ismertetett 22 drágakövet, az ásványok fizikai tulajdonságain és csiszolásán kívül. Ez a gondosan összeállított, hézagpótló munka méltán keltett külföldön is feltűnést

A BAUER és SCHLOSSMACHER-féle: Edelsteinkunde az ő adatai nyomán ismerteti a nemes opál előfordulási körülményeit. E munkában a szerző megköszöni Vendl Máriának a lelőhelyekre vonatkozó kimerítő leírásait.

A kalcitokon kívül kristálytanilag más ásványokat is tanulmányozott. Így baritot Gömör-Rákosról (5.), Rozsnyóról, Felsőbányáról, Löllingről (1.) és Griedelről (2.). Ezenkívül antimonitot Hondolról (4.), gipszet Óbudáról (4.), markazitot Nemesvitáról (4.), titanitot és diopsidot Svédországból (8.), aragonitot Vaskőről (9.) és Nógrád megyéből (12), kvarcot a Szepes-Gömöri-Érchegységéből (13.).

Közettanilag foglalkozott a tarpai Nagyhegy (10.) hipersztén andezitjével és a Velencei-hegység (6.) kőzeteivel. Ez utóbbi helyről aplitot és melanokrát telérkőzetet ismertetett.

Sokoldalúságát bizonyítja a: „Különböző sugarak hatása az ásványokra“ című munkája (20.), amelyben az ásványok színváltozatain kívül a luminescenciát ismerteti gyakorlati és tudományos szempontból.

DUDICH ENDRE aggteleki barlangmunkájához ZSIVNY VIKTORRAL együtt ő végezte a jellegzetes barlangi bevonat ásványtani meghatározását (p. 120), valamint a vízen úszó kristályos hártya mineralógiai vizsgálatát.

Rövid megemlékezésem nem célozhatja VENDL MÁRIA egész munkásságának kellő méltatását, csupán ismertetni szerettem volna kutatói mivoltát, jellemző lelkiismeretességét és a részletekbe hatoló pontosságát.

VENDL MÁRIA élete harmónikus szép élet volt. Életmódja visszatükrözte igénytelen, kötelességteljesítő életfelfogását, hogy nem az anyagi javak mohó keresése, nem a szereplésért való törtetés, hanem a becsületes munka, a kötelességteljesítés, a kevéssel való megelégedés, a csendes családi élet és békesség teszi az embert boldoggá és megelégedetté. Jelleme, egyénisége, szerénysége harmónikussá tették életét. Élete példaként lebeghet előttünk és megnyugvással tölthet el bennünket, mert szerénységgel, kitartó munkássággal, lankadatlan szorgalommal, jósággal érte el céljait. Örök kár, hogy korán, munkabírásának teljében tört ketté élete.

Emlékét a Magyarhoni Földtani Társulat kegyelettel őrzi.

IRODALMI MUNKÁSSÁGA.

1. Kristálytani vizsgálatok. (Földtani Közlöny. 43. 1913. p. 205—214.) — Kristallographische Untersuchungen. (Ibid. p. 292—304.)
2. A griedeli barit kristályalakja. (Földtani Közlöny. 48. 1918. p. 23.)
3. A muszári és sztanzsai aranybánya calcitjai. (Ann. Mus. Nation. Hungar. 18. 1920—21. p. 186—192.)
4. Calcit Vaskőről, antimonit Hondolról, gipsz Óbudáról és markazit Nemesvitáról. (Földtani Közlöny. 51—52. 1921—22. p. 39—45.) — Kalkspat von Vaskő, Antimonit von Hondol, Gyps von Óbuda und Markazit von Nemesvita. (Ibid. p. 102—104.)
5. Baryt Gömör-Rákosról, Rozsnyóról és Felsőbányáról. (Ann. Mus. Nation. Hungar. 19. 1922. p. 113—118.) — Barytine de Gömör-Rákos, Rozsnyó et Felsőbánya. (Ibid. p. 118—122.)
6. Újabb adatok a Velencei-hegység közeteinek ismeretéhez. (Ann. Mus. Nation. Hungar. 20. 1923. p. 81—84.)
7. Calcitok Gömör megyéből. (Földtani Közlöny. 53. 1923. p. 14—18.) — Über Calcite aus dem Komitat Gömör. (Ibid. p. 11—114.)
8. Titanit és diopszid Svédországból. (Ann. Mus. Nation. Hungar. 22. 1925. p. 109—115.) — Titanite et diopside de Suede. (Ibid. p. 115—118.)
9. A vaskői aragonit kristályalakjai. (Ann. Mus. Nation. Hungar. 24. 1926. p. 216—223.) — Über den Aragonit von Vaskő. (Ibid. p. 223—227.)
10. A tarpai Nagyhegy hiperszténandezitje. (Ann. Mus. Nation. Hungar. 23. 1926. p. 169—173.) — Über den Hypersthenandesit des Nagyhegy von Tarpa. (Ibid. p. 173—177.)
11. Kristálytani vizsgálatok magyarországi calcitokon (Matem. és természettud. Közlemények. 36. k. 2. sz. 1927. p. 1—62.) — Kristallographische Untersuchungen an ungarischen Calciten. (Zft. f. Kristallographie 65 1927. p. 636—679.)
12. Nógrádmegyei bazaltok aragonit-kristályairól. (Ann. Mus. Nation. Hungar. 25. 1928. p. 69—73.) — Über Aragonit-kristalle der Basalte aus dem Komitat Nógrád. (Ibid. p. 73—75.)
13. Kvarc a Szepes-Gömöri Érchegységéből. (Ann. Mus. Nation. Hungar. 25. 1928. p. 76—77.) — Quarz de la Montagne Metallifère de Szepes-Gömör (Ibid. p. 78.)
14. Calcitok Szentgálról és Márkházáról. (Földtani Közlöny. 58. 1928. p.) — Über Calcite von Szentgál und Márkháza in Ungarn. (Ibid. p. 113—120.)

15. Újabb adatok a magyarországi kalcitok ismeretéhez. Franzenau Ágoston hátrahagyott jegyzetei alapján. (Matem. és természettud. Értesítő. 47. 1930. p. 1—19.) — Neuere Daten zur Kenntnis der ungarischen Calcite. Von: August Franzenau. Mitgeteilt von M. Vendl. Auszug. (Ibid. p. 20—21.)
16. Újabb vizsgálatok krassószőrénymegyei kalcitokon. (Matem. és természettud. Értesítő. 47. 1930. p. 97—108.) — Neuere Untersuchungen an Kalziten aus dem Komitat Krassószőréný. (Ibid. p. 109.) — Neuere Untersuchungen an Calciten aus dem Komitat Krassószőréný. (Centralbl. f. Mineralogie, Abt. A. 1930. No. 8., p. 349—360.)
17. Adatok a hazai kalcitok kristálytani ismeretéhez. (Matem. és természettud. Értesítő. 49. 1932. p. 167—178.) — Daten zur kristallographischen Kenntnis der ungarischen Kalzite. (Ibid. p. 179—180.)
18. A délafrikai gyémántok. (Természettud. Közlöny. 67. 1935. p. 418—424.)
19. A magyar nemes opáiról. (Földtani Értesítő. 1. 1936. p. 101—110.)
20. Különböző sugarak hatása az ásványokra. Magyar Női Szemle. 1936. július—augusztus. II. évf. 7. sz.
21. DUDICHÉ VENDL MÁRIA és KOCH SÁNDOR: A drágakövek, különös tekintettel a mesterséges drágakövekre. (Budapest, M. Természettudományi Társulat. 1935. p. 1—468.)
22. DUDICH ENDRE: Biologie der Aggteleker Tropfsteinhöhle „Baradla“ in Ungarn. Speläologische Monographien, XIII. Wien. 1932. pp. X. 246.)
23. BAUER—SCHLOSSMACHER: Edelsteinkunde. (Leipzig, dritte Auflage, 1932. pp. 871.)
24. Új Idők Lexikona 718. p. 1835.
25. Új Idők 47. évf. 1941. 19. sz. p. 584.

MARIE DUDICH; GEB. VENDL.

Geboren den 26 Mai, 1890 in Ditró, Siebenbürgen. Gestorben den 16 August, 1945.

Die Verstorbene war eine führende Frauengestalt, der ungarischen Wissenschaft. Neben einer umfangreichen fachwissenschaftlichen Tätigkeit war sie die erste Frau im Universitäts-Lehrberuf in Ungarn, als Universitäts-Dozent und später als ao. Professor der Stephan Tisza Universität zu Debreczen, wo sie den Kurs Allgemeine Mineralogie abhielt.

Sie schrieb mehrere Dutzend Abhandlungen in ungarischen Zeitschriften für Geologie und Mineralogie, Veröffentlichungen der Akademie der Wissenschaften, des Nationalmuseums usw., war lange Jahre Kustos der Mineraliensammlung des Ung. Nationalmuseums.

Sie hat sich mit besonderer Vorliebe Kristallographischen Studien gewidmet. An ungarländischen Kalziten hat sie viele Dutzend, bisher unbekannte Formen fest gestellt und beschrieben. Mehrere dieser Abhandlungen erschienen im Zentralblatt für Mineralogie. Sie hat die ungarische Mineralgeographie mit vielen anderen Abhandlungen über Baryte, Titanite, Diopside, Aragonite, Quarze usw. bereichert.

In Gemeinschaftsarbeit mit Prof. ALEXANDER KOCH verfasste Sie, eine auch im Auslande (Bauer-Schlossmacher) gewürdigte Edelsteinskunde. Weiters sein mehrere ihrer wertvollen Abhandlungen über ungarische Gesteine erwähnt.

Die Ung. Geologische Gesellschaft verlor ein höchst wertvolles Mitglied und Ausschussmitglied in Ihr und bewährt ihrem Gedächtnis ein ehren- und liebevolles Gedenken.